

ВАЖЛИВІСТЬ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ДО РОЗВИТКУ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ

THE IMPORTANCE OF PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL PREPARATION OF FUTURE ENGLISH TEACHERS FOR THE DEVELOPMENT OF STUDENTS' COMMUNICATIVE COMPETENCE

У статті розглянуто особливості підготовки майбутніх учителів англійської мови до використання комунікативного підходу до навчання учнів з огляду на соціальні вимоги, процеси глобалізації та діджиталізації освіти. Розглянуто аспекти психолого-педагогічної підготовки майбутнього вчителя англійської мови до розвитку комунікативних навичок та навичок діалогічного мовлення здобувачів освіти. Виявлено та діагностовано рівень готовності майбутніх учителів до цього виду діяльності; обґрунтовано структуру готовності майбутніх учителів до комунікативного навчання школярів; перевірено обсяг особистісних і професійних цінностей, компетенцій, досвіду для професійної діяльності у відповідній сфері.

Визначено рівні готовності майбутніх вчителів до використання комунікативного підходу до навчання англійської мови та розвитку діалогічного мовлення. Результати дослідження показали, що студентам необхідно працювати над собою, розвивати свої вміння та особистісні риси. Дослідження не розкривають повною мірою питання підготовки майбутніх учителів. Для створення ефективного процесу розвитку комунікативної компетентності студентів важливо оптимізувати роботу у фаховому (вивчення досвіду та аспектів цієї проблеми), педагогічному (створення методів, форм удосконалення спілкування), організаційно-процесуальному (створення нових навчальних дисциплін, орієнтованих на розвиток соціокультурної компетентності) та виховному (розробка навчально-методичного забезпечення) напрямках.

Матеріали статті можуть бути корисними для молоді, студентів, майбутніх педагогів, які будуть виховувати та навчати нове покоління. Стаття є важливим теоретичним підґрунтям для дослідників, які зможуть простежити особливості розвитку особистості студентів педагогічних університетів та їхньої готовності до комунікативного навчання англійської мови. Необхідність продовження дослідження вбачаємо у створенні методологічних засад психолого-педагогічної підготовки вчителів, визначенні принципів побудови цілісного навчально-виховного процесу, складових програм у ЗВО, вивченні нових можливостей розвитку комунікативно-мовленнєвих умінь здобувачів освіти.

Ключові слова: комунікативний підхід, підготовка вчителя, англійська мова, діджиталізація освіти, комунікативні навички, діалогічне мовлення.

The article discusses the training of future English teachers in the use of a communicative approach to teaching, taking into account societal demands, globalization, and the digitalization of education. It explores the psychological and pedagogical preparation needed for future teachers to develop the communicative and dialogic speech skills of their students. The readiness of future teachers for this type of teaching is assessed, focusing on the necessary values, competencies, and experience required for professional activity in this field. The study identifies the levels of readiness of future teachers to use a communicative approach and develop dialogic speech skills. The results indicate that students need to work on developing their skills and personal qualities. The article highlights the need for optimized work in various areas, including professional, pedagogical, organizational, and educational, to effectively develop students' communicative competence. The article suggests creating new disciplines and improving methods and materials for teaching communication.

The materials of the article may be useful for young people, students, future teachers who will educate and train the new generation. The article is an important theoretical basis for researchers who will be able to trace the peculiarities of the personality development of students of pedagogical universities and their readiness for communicative learning of English. The professional and psychological training of future English teachers is a very complex and subject-oriented system, where its functioning depends on the interaction of all conditions (curricula, programmes, teaching and learning materials, system of independent and individual work, personal social interests of teachers, understanding of the motives of their activities by future teachers). We need to continue the study in creating methodological foundations for psychological and pedagogical training of teachers, defining the principles of building a holistic educational process, components of programmes in higher education institutions, and studying new opportunities for the development of students' communicative and linguistic skills.

Key words: communicative approach, teacher training, English language, digitalisation of education, communication skills, dialogic speech.

УДК 37.014:811.111
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/64.1.30>

Комар О.С.,
ст. викладач кафедри іноземних мов
Уманського державного педагогічного
університету імені Павла Тичини

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Останнім часом проблема компетентного розвитку комунікативних навичок та діалогічного мовлення на будь-якому етапі вивчення англійської мови набуває все більшої

актуальності, оскільки це покращує вміння учнів спілкуватися, слухати, вступати в комунікацію тощо. Сучасні умови вимагають від членів суспільства вміння швидко адаптуватися, звикати до соціальних змін. Саме тому кожен майбутній учитель повинен саморозвиватися, вдосконалювати

свої спрофесійні навички та допомагати майбутнім поколінням підвищувати мовленнєву компетентність.

Пріоритетного значення набуває розвиток творчих здібностей майбутнього педагога, його ініціативності, відкритості, бажання експериментувати, здатності до самопізнання, саморозвитку та самореалізації у професійній діяльності. Однак, як показує шкільна практика, готовність майбутнього вчителя англійської мови до створення нестандартного освітнього процесу, використання оригінальних форм і методів навчання діалогічного мовлення не є достатньо інваріантною. Готовність майбутніх учителів іноземної мови до організації продуктивного навчального діалогу ґрунтується на комунікативних умінях та особистісних якостях: інтелігентності, емпатії, професійній відповідальності, високому моральному розвитку, готовності до інноваційної діяльності тощо. В діалогічному навчанні важливим стає організація обміну інформацією та заохочення учнів до спілкування, яким є діалогічне мовлення, компоненти якого залежать від сприйняття мовця співрозмовником.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблема психолого-педагогічної підготовки вчителів є пріоритетною в Україні. Педагоги вказують, що це питання забезпечується комплексом певних соціально-психологічних, дидактичних та організаційних умов, які стають основою для розвитку готовності майбутнього вчителя до цього виду діяльності. Крім того, важливо сформувати у майбутніх учителів стимул до використання педагогічних інновацій у сфері комунікативного навчання та установку на активну діалогічну взаємодію. Дослідники Фарел та Джонсон приділяють значну увагу розвитку у студентів знань, які відображають життєвий досвід, є предметом діалогу; наголошують на суперечностях у практиці підготовки кадрів у педагогічних університетах; вивчають компоненти педагогічної майстерності вчителя [2; р.58]; визначають рівень знань майбутніх учителів англійської мови про комунікативний підхід до навчання, їхню здатність застосовувати ці знання в процесі розвитку мовленнєвих навичок школярів; характеризують психолінгвістичні особливості діалогічного спілкування, вивчають діалогічні одиниці як засіб формування культури спілкування [4; р. 249].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Актуальність проблеми підготовки майбутніх учителів англійської мови до використання комунікативного підходу до навчання учнів висвітлюється з огляду на соціальні вимоги, процеси глобалізації та діджиталізації освіти. Майбутній учитель повинен володіти певним набором якостей і вмінь, щоб ефективно організувати та керувати комунікативним процесом, створювати позитивну атмосферу для спілкування, доцільно

мотивувати учнів, застосовувати інноваційні технології діалогічного навчання, заохочувати учнів до розв'язання складних проблем шляхом продуктивного діалогу на основі використання вербальної та невербальної комунікації. Важливо також розуміти, що вчителі повинні створювати атмосферу в школі та налагоджувати діалогічне спілкування. Для цього вчителю необхідно прогнозувати проблеми, створювати умови для розвитку навичок, діагностувати досягнення, визначати пріоритети, виховувати ініціативність у здобувачів освіти [3; р. 7]. Одним із пріоритетних завдань освіти є підготовка компетентного та висококваліфікованого вчителя, який використовуватиме інноваційні підходи, матиме ініціативні навички, швидко адаптується та працюватиме самостійно.

Формулювання цілей статті. Розглянути аспекти психолого-педагогічної підготовки майбутнього вчителя англійської мови до розвитку комунікативних навичок та навичок діалогічного мовлення здобувачів освіти. Важливо виявити та діагностувати рівень готовності майбутніх учителів до цього виду діяльності; обґрунтувати структуру готовності майбутніх учителів до комунікативного навчання школярів; перевірити обсяг особистісних і професійних цінностей, компетенцій, досвіду для професійної діяльності у відповідній сфері.

Виклад основного матеріалу. У процесі дослідження було використано такі методи: теоретичні (аналіз особливостей підготовки майбутніх учителів); узагальнення (встановлення загальних ознак досліджуваної проблеми); порівняння результатів готовності студентів до формування компонентів мовленнєвої компетентності; порівняння та систематизація підходів до вивчення цієї проблеми; діагностичні (анкетування, інтерв'ю з майбутніми вчителями, що дозволить виявити їхню професійну готовність до навчання з використанням комунікативного підходу); емпіричні (вивчення результатів рівня готовності майбутніх учителів у системі вищої педагогічної освіти до організації комунікативного навчання англійської мови; педагогічне спостереження педагогічного процесу. Експериментальною базою дослідження був Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини (досліджувані – група студентів).

Дослідження проводилося в три етапи:

1. На першому етапі здійснено теоретичний збір та аналіз підходів у психолого-педагогічній науці щодо проблеми всебічної підготовки майбутніх учителів до розвитку комунікативної компетентності учнів; проаналізовано дослідження з питань діалогічного спілкування та професійної підготовки вчителів; розглянуто дані статей, конференцій, у яких глибоко і всебічно розкрито особливості, критерії, аспекти готовності студентів до комунікативного навчання.

2. На другому етапі проводилося вивчення та спостереження за студентами в природних умовах навчання; розглядалося значення розвитку діалогічного та монологічного мовлення у школярів; оцінювалися критерії підготовки майбутніх вчителів до професійної діяльності; аналізувався діалогічний підхід у системі навчання студентів; діагностувався та обґрунтовувався рівень готовності майбутніх учителів у системі вищої педагогічної освіти до організації комунікативного навчання у школі.

3. На третьому етапі відбувається систематизація та класифікація матеріалу, отриманого в ході моніторингу психолого-педагогічної підготовки майбутнього вчителя до розвитку діалогічного мовлення школярів; обґрунтовуються теоретичні та практичні висновки і результати дослідження. У ході дослідження окреслено основні завдання навчання та підготовки майбутніх учителів до навчання діалогічного мовлення відповідно до педагогічних вимог і стандартів системи освіти.

Професійно-психологічна підготовка майбутніх учителів англійської мови є дуже складною і суб'єктно-орієнтованою системою, де її функціонування залежить від взаємодії всіх умов (навчальних планів, програм, навчально-методичного забезпечення, системи самостійної та індивідуальної роботи, особистих соціальних інтересів педагогів, розуміння майбутніми вчителями мотивів своєї діяльності). Робота вчителя сприяє розвитку навичок діалогічного мовлення та вмінню повноцінно користуватися рідною мовою, що знайомить школярів з національною культурою, удосконалює їхні комунікативні навички тощо [1; р. 15].

Метою психолого-педагогічної підготовки є гармонійний і всебічний розвиток особистості майбутнього вчителя, розкриття його творчого потенціалу, індивідуальності, що базується на компетентнісно-орієнтованому та комунікативному підходах. Функція сучасного освітнього процесу полягає в тому, щоб майбутні вчителі могли розвиватися та самовдосконалюватися [5; р. 274].

У ході дослідження було виявлено стан готовності майбутніх учителів до організації комунікативного навчання школярів. Було використано анкету на основі методики визначення комунікативних та організаторських здібностей. Крім того, експеримент ґрунтувався на спостереженні за майбутніми вчителями в умовах навчання та практики. Загалом до дослідження було залучено 50 студентів та майбутніх учителів, які пройшли анкетування та інтерв'ю, що допомогло виявити вміння студентів встановлювати ділові та дружні контакти, впливати на людей, проявляти ініціативу.

Аналіз результатів діагностичного обстеження дозволив зробити висновок, що в системі освіти переважають переважно середній та низький рівні готовності до комунікативного навчання

англійської мови. Лише невеликий відсоток досліджуваних мали високий рівень, високу зацікавленість у набутті практичних навичок, легко використовували нові форми взаємодії, поєднували різні форми навчання. Отримані результати підтвердили необхідність створення методичної системи, яка б сприяла удосконаленню підготовки майбутніх учителів до розвитку комунікативних навичок школярів.

Основними завданнями підготовки майбутніх учителів англійської мови до комунікативного навчання є 1) розвиток їхніх індивідуально-пізнавальних здібностей; 2) виявлення та використання індивідуального досвіду майбутніх учителів англійської мови; 3) допомога в самопізнанні, самореалізації та розвитку особистісних якостей; 4) розвиток загальнокультурної компетентності особистості майбутнього вчителя англійської мови, що допоможе правильно визначити напрями освітнього процесу [6; р. 420].

Основними принципами професійної підготовки майбутніх учителів англійської мови до розвитку комунікативних навичок школярів є суб'єктність, пріоритет самоосвіти, системність, поліфункціональність, самовиховання, науковість, варіативність, особистісна взаємодія тощо

Наразі відбуваються процеси глобалізації та діджиталізації освіти. Глобальна освіта поєднує в собі різноманітні методи навчання для забезпечення розвитку різних галузей. Універсальний доступ до освіти стає пріоритетом за умови якісної підготовки студентів до професійної діяльності. Академічна мобільність покращує та розширює можливості працевлаштування молодих фахівців, але при цьому зростають вимоги до їхніх професійних компетенцій.

Важливим аспектом і основою психолого-педагогічної підготовки майбутніх учителів до навчання діалогічного мовлення є їхня комунікативна компетентність. Дослідники виокремлюють такі її складові: знання про завдання комунікації, що ґрунтуються на педагогічній етиці; педагогічні вміння (гнучкість у спілкуванні); використання демократичного стилю у спілкуванні; оцінювання своєї діяльності, участь у педагогічній співпраці; дотримання професійних принципів; розвиток професійно важливих якостей особистості (тактовність, емпатія, саморегуляція).

Структура готовності майбутнього вчителя англійської мови до організації комунікативного навчання складається з таких компонентів, як 1) мотиваційний (інтерес до педагогіки; усвідомлення та розуміння мотиваційної структури діалогового навчання, діалогових технологій; виявлення творчих ідей під час навчання; внутрішня мотивація до саморозвитку); 2) когнітивний (обізнаність майбутніх учителів щодо моделювання комунікативного навчання в школі; сформованість знань про

сутність навчального діалогу); 3) комунікативний (побудова конструктивної взаємодії в діалогічному середовищі; уміння розв'язувати проблемні педагогічні ситуації, досягати компромісу) [3; р. 9].

Конструювання моделі готовності майбутнього вчителя до організації діалогічного навчання учнів складається з теоретичних положень педагогічної діяльності та психологічних якостей особистості, де основними є професійна готовність, придатність до педагогічної діяльності, високий рівень комунікативної компетентності та комунікабельності. Таким чином, досягнення результатів у професійно-педагогічній діяльності та підготовці майбутніх учителів залежить від співвідношення індивідуально-особистісних особливостей і майбутньої спеціальності, що виражається в рефлексії, комунікативно-пізнавальній активності, спрямованості на педагогічну діяльність, професійній компетентності та анатомо-фізіологічних особливостях [4; р.250]. Для розвитку у майбутніх учителів умінь організовувати діалогічне навчання рекомендується використовувати проблемні ситуації на основі моделювання та кейс-навчання, де студенти будуть вирішувати проблему та демонструвати свої дії на основі імітації.

Висновки. Отже, психолого-педагогічна підготовка майбутнього вчителя англійської мови до розвитку комунікативних навичок та діалогічного мовлення у здобувачів освіти набуває особливого значення, оскільки в Україні на шляху до її євроінтеграції існують сучасні вимоги до освіти, де вчитель повинен бути підготовленим і компетентним. У даній статті було простежено рівні готовності майбутніх вчителів до використання комунікативного підходу до навчання англійської мови. Результати дослідження показали, що студентам необхідно працювати над собою, розвивати свої вміння та особистісні риси.

Матеріали статті можуть бути корисними для молоді, студентів, майбутніх педагогів, які будуть виховувати та навчати нове покоління. Ця стаття стане важливим теоретичним підґрунтям для дослідників, які зможуть простежити особливості розвитку особистості студентів педагогічних університетів та їхньої готовності до комунікативного навчання.

У процесі дослідження виникли нові питання та проблеми, які потребують вирішення. Варто продовжити дослідження та поглибити його з метою створення методологічних засад психолого-педагогічної підготовки вчителів, визначення принципів побудови цілісного навчально-виховного процесу, складових програм у ЗВО, вивчення нових можливостей розвитку комунікативно-мовленнєвих умінь здобувачів освіти.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Crandall J., Christison M. An overview of research in English language teacher education and professional. *Teacher Education and Professional Development in TESOL: Global Perspectives*. 2016. P. 3-34.
2. Farrell T. Promoting teacher reflection in second language education: A framework for TESOL Professionals. New York, NY: Routledge, 2015. 154 p.
3. Freeman D. The hidden side of the work: Teacher knowledge and learning to teach. A perspective from North American educational research on teacher education in English languageteaching. *Language Teaching*. 2002. No 35. P. 1-13.
4. Johnson K. E. The sociocultural turn and its challenges for L2 teacher education. *TESOL Quarterly*. 2006. No 40. P. 235–257.
5. Wright T. Second language teacher education: Review of recent research on practice. *Language Teaching*. 2010. No 43(3). P. 259–296.
6. Wyatt M. Teachers researching their own practice. *ELT Journal*. 2011. No 65 (4). P. 417–425.